

ШЫН

СОВЕТ ЗВИЛЕЛИНИНҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТЫВА ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ НОМИТЕТЕРИНИНҢ, АЖЫЛЧЫ ЧОННАР ДЕПУТАТАРЫНЫНҢ ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ СОВЕТТЕРИНИНҢ ОРГАНЫ

1960 ч.

МАРТ
23

СРЕДА

№ 68 (4552).

Өртөө 20 көп.

В. И. Лениннің төрүттүнгөн хүнүндөн бээр

90 жыл болурунга

В. И. Ленин Май бирини чыскаалынын үезинде горский-биле Кызыл шөлде чугаалажып тур (1919 РЭП(б)-ниц Москва комитетиниң секретары В. М. Завидный май 1). СЭТА-ның фотохрониказы.

Часкы тарылгага бүрүн белеткелдиг ужуражылыңар!

Чемишчидилге звенолары

Каа-Хем районунуң колхозчу оолдар, кыстары тарылга шөлүгө чемишчидилгелер сөөртүң төгөриниң шалыччы айын чедипшиңниң Үр-гүлүлөп турар.
Бо талазы-биле ажылды «Коммунизмге орук» көдө ажал-агыл арте-лелиң комсомол организациязы (секретары Саралудов) дәре органи-застаан. Комсомолчу-аныяктар звеносу шалыччы айнын эгезинден бээр 700 тонна едекти, оон ишинде 500 тонназын кукуруза шөлүгө төккөн. Кукуруза тарып өстүрер авенонуң удурткучузу, тракторист Егоров «Беларусь-40» трактор-би-

ле 200 тонна едекти чааскаан сөөртүң төккөн.
«Тилелге» колхозтуң комсомол-чулары болгаш аныяктары боттары-ның комсомол организациязынын секретары Блинованың удуртулгазы-биле ам 520 тонна едекти шөлде төккөн. Шөлдер чемишчидилгеи Ленин аттыг, «Октябрь 30 чылды» колхозтарда база-ла багай эвес чо-руп турар.
Районунуң комсомолчу-аныяктары-ның чемишчидилге звенолары ам нитизи-биле 2500 тонна едекти шөлдерде чедирген.

Ийи колхозта байдал

Тес-Хем районун Ленин аттыг колхозунда мал кыштагалдышынын бергедеп турза-даа, ол талазы-биле шыныгы хемчеглерин албышаан, ажылды өске адырларына күштү таарыштыр тургузарын колхозтун баштаар чери болгаш партия органи-зациязы органиастап турар. Ам комсомолчу-аныяктарнын 9 кижиги кижикчилик звеносу тарылга шөлүн чемишчидип турар. Аныяктарнын шалыччы айын колхозтун баштаар чери деткин, звеного 1 чүкь маши-назын, 1 тракторун тускайлап бер-ген, ам 1 машинаны бээр деп ший-тирлөөн.
Колхоз төвүнде комсомол органи-зациязынын секретары эш Чөмбү-руктун удуртулгазы-биле аныяктар звеносу кукуруза тарып өстүрер

шөлде ам 260 тонна едекти төккөн. Комсомол организациязы артык хо-луктарда шалыччы айны улам күш-тедирип чорудар.
Иччала-даа бо ажылды «Чоду-раа» колхозтун баштаар чери дет-кирниниң хемчеглерин албайн ту-рар. Ол колхоз 2000 ажыг тонна едек-биле шөлү чемишчидип ужу-рут. Аныяктарнын чемишчидилге звенозун тургузар, анаа кижиги кү-жүн болгаш транспортту үзүп бээр дугайында комсомол организациязы-ның саналын колхоз даргазы эш Биче-оол үнелеп көрбөй, шөлдер чемишчидилгеин чорутпайн турары канчап-даа таарышпас. Ам ол кол-хозтун тарылга шөлүгө чүгө 100 ажыг тонна едек төктүгөн.

Чаа тургустунган бригадада

Улуг-Хем районунуң «Улуг-Хая» көдө ажыл-агый артели Эжымде кур болгаш курукчулук черлерин ший-гедип алып согулганы салган, ич-чангаш чаа, ийиги хову бригады-зын органиастаан. Ол бригадада 3 трактор, 1 комбайн, 2 сеалка, 3 трактор андазыны, 21 илирлер бар болгаш бүрүн септеттинген. Анаа ажылдаар механизаторлар четчир.

Чаа бригадада 40 кижиги быжы-латтынган, ында ажыг алттары 36, бүрүн херекседиг 6 терге, кывар, чаар материалдар, савалар болгаш оон-даа өске херекселдер база бар. Бригаданың тургаанда 5 чуртталга бажынынын, 100 тонна тараа урар складтын, база сарайнын, малдың бир кажаанын гудуглары ажылдап кирген.

Дарганын үлүү

Иргит Манды-оол — колхоз бу-дургазынын мураакчыларынын бирээни, Бай-Тайга районун Сталин аттыг колхозтун дарганын. Чөөкү үеге чедип 15 трактор ан-дазынын, 6 сеалканы база оон-даа өске херекселдерин ол сеп-

теп дооскан.
Иргит 50 аъттын дагаларын, 2 чүкь машиназынын ресуррун база септөөн, ам тергелерин септелгезин дүргөн доозары-биле күженишикин ажиллап турар.

Х. КАРА-ООЛ

КИЖИНИ АЖЫЛ-ИШ АЛДАРЖЫДАР

✓ (Күш-ажылчы өг-бүлеге алдар болдурган кезжээ)

Кезжээкинин сес шак чөөкшүлөп турда, клубче улус шуужуп-ла турган. Удатшаанда клубту кижилер шыгырт долган. Олар — совхозтун малчылары, саанчылары, хову ажылдакчылары, механизаторлары, суурунун интеллигенттери.
Чыгыштарнын арасында хөй саныг аалчылар: профвилелериниң область конференциязынын төлөөлери — Барыын-Хемчиктен болгаш Каа-Хемден, Шагаан-Арыгдан болгаш Чагалаандан төлөөлөр, район төвүндөн болгаш Элегес суурдан келгенер база бар.

нады — Ленин орденин Оюн Дадарга тыпсып, оун оон хөрөөнге ка-дап турда, чылганнар бут кырынга туруп келгеш, динмиттиг адыш час-кап, өрес-шудургу ажыл-ишчиге байыр чедирип турган.
— Бөгүн мээң амдыралымда эң-не өөрүшкүлүг, эң-не байырлап-чыг хүн бооп турар-дыр. Төрөөн чуртумнуң дээди шаңгалын улуг өөрүн четтиришиңки-биле хүлээп ап тур мен. Дээди шаңгалга харым кылдыр бо 1960 чылда механиктиг саалданы шийгедип ап, 30 инекти саап, оларнын бирээнинден-не 2600 килограмм сүтү саарын хүлээпшп тур мен — деп Оюн Дадар өөрүшкү-нүң сүртөөниңки-биле чугаалаан.

чангаш Оюн Фая Москвага база чет-кен — чөөкта чаа ВЛКСМ Төп Ко-митетиниң VII пленумунга кириш-кен.

Кезжээкинин сес шак. «Элегес» совхозтун хоочун малчыны Оюн Чаптымыжыктын өг-бүлезиниң кез-жигүнери: Чаптымыжык бөдү, оон кадайы Оюмаа Манганак, оларнын сурагалыг уруглары Дадар болгаш Фая, чеди классчы Нада олар клуб-ча чедип келгенер. Оларны чымыл-ганнар өөрүшкү-биле уткаан.

Боттарынын могаг чөк ажыл-хер-рөз-биле Төрөөн чуртун бедиң үнел-дин, чоңун хүндүктелин чедип алган өг-бүлезиниң ажыл-хөрөөни ду-гайын совхозтун кол зоотехникти эш Казакова кезжээки киришчиле-ринге толаргай чугаалап берген.

Школачы Нада база угбаларын дө-зөөн. Каникулдар үезинде инек саары-ныга база өөренип турар. Өг-бүле-зинге алдар болдурган кезжээге оза-латтывас дээш ол Элегес суурда өөренип турары ортумак школадан дериде берген маңап келген.

Оюн Чаптымыжыктын өг-бүлезинге алдар болдурган кезжээ иччээр өг-лөдү. Ол өг-бүлезиниң кезжигүнери президентум столунга чалап олуртуп-кан. Манганак Оюмааның хөрөөнде Ленин ордени, Дадарнын хөрөөнде Күш-ажылдың Кызыл Тугу орден ол өг-бүлезиниң ажыл-ишчинин хере-кичеп турар. Оларнын чанында об-ласткөмөну даргазынын оралакчызы эш Козленко, облпрофсоветтин дар-газы эш Норбу, совхозтун алдарыг хойжузу эш Чабаа, «Кызыл Пар-тизан» совхозтун хойжузу эш Шап-тыш-Кара болгаш оон-даа ескелер.

Ужук-бижик билбес, көшкүн арат чораш Оюн Чаптымыжык «Элегес» совхозка 1931 чылдан бээр ажыл-дап, инек кадарып келген. Оон ка-дайы Оюмаа Манганак 1946 чылда совхозка бызаа азыракчылынга ажылдап, 1300 бызааларны дорук-туруп берген. Оон ол ажыл-хөрөө чазактын дээди шаңгалы-биле дем-делеттинген—1949 чылда Оюмаа Манганак Ленин ордени-биле шаң-наткан.

— Бистин коллектив мындыг ажыл-ишчилерин бодунуң ишинден өстүрүп үндүргениге чоргааранып турар — деп эш Казакова нинти кол-лективтин сеткилин илередип, өө-рүшкү-биле демделгезин.

Индирге эш Козленко үнүп кел-ген, ССРЭ-ниц Дээди Советиниң Президиумунуң Чарымын номчан:

Оюн Чаптымыжыктын өг-бүлезинге алдар болдурган кезжээ иччээр өг-лөдү. Ол өг-бүлезиниң кезжигүнери президентум столунга чалап олуртуп-кан. Манганак Оюмааның хөрөөнде Ленин ордени, Дадарнын хөрөөнде Күш-ажылдың Кызыл Тугу орден ол өг-бүлезиниң ажыл-ишчинин хере-кичеп турар. Оларнын чанында об-ласткөмөну даргазынын оралакчызы эш Козленко, облпрофсоветтин дар-газы эш Норбу, совхозтун алдарыг хойжузу эш Чабаа, «Кызыл Пар-тизан» совхозтун хойжузу эш Шап-тыш-Кара болгаш оон-даа ескелер.

Оюн Чаптымыжыктын өг-бүлезинге алдар болдурган кезжээге аблас-тын, районун болгаш совхозтун аянзы-бургу организацияларынын тө-лөөлөкчилери байыр чедирип, аянзы-бургу белектерин ажыл-ишчи өг-бү-леге берген.

ССРЭ-ниц Дээди Советиниң Президиумунуң Чарымы. Делегетин хөрөөжөөнүн хүнүнүң 50 чыл оюн демделгези-биле болгаш коммунист-тик тургузушунга Совет Звиелели-нин хөрөөжөөнүнүн идеялейип киришчилгезин база аныма салгачы-ларны кижиздериниң талазы-биле Совет курунениң мурунгу оларнын ачы-лавыазыын демделгезишаан, күш-ажылга бедиң көргүзүлгелерин болгаш хөй-нитиги үр-үтүнедиг ажыл-чорудулгазы дээш Ленин ор-дени-биле «Элегес» совхозтун саан-чызы Дадар Чаптымыжык Оюну шаңнаар.

Оюн Фая угбазындан тудак чөк. Ол чөөкта чаа — 1957 чылдан бээр саанчылаз-даа, 75 тонна сүтү сааткан. Ол ам инектерин хол-биле саарың мастери болуп турары-биле кады, электри саалданы база шийгедип ап турар. Оон хары он сес хирезинде-ле 20 инектерин саап, харын-даа алдарыг угбазындан бедиң көргүзүлгелерин чедип алган. «Ада көрбөенин оглу көөр, не көр-бөөнин уруу көөр» дээр болгай. Ин-

Совхозтун дирекциязы 3580 рубль түнүчү белектерин бараалгаткан. Оон ишинде 1200 рубль өртектиг хеп шканы, 4 плеш чоорганнар, 2 орун шывылганы болгаш оон-даа өске. Совхозта профсоюзтунуң — 740 рубль өртектиг сава шканын, ажилчтын кооперациязынын баштаар чери — 1275 рубль өртектиң прие-мникти, облпрофсовет 500 рубльдин хевис чадгыны, көдө ажыл-агый ажылдакчыларынын профвилел об-кому он кижиге четчир 500 рубль-дин аяк-сава, серээ-бижек аймаан белекке берген.

Чарыктын ол өстөрүн чымылган-нар динмиттиг адыш часкаашкыны-биле уткаан.

Областың солунунарынга портрет-чуруктары бо-ла чорур, өөрүшкү-дүг, чазык шырайлыг уруг — Оюн Дадар эш Козленконуң чанынга чеди берген. Бистин чуртта эң дээди шаң-

Ажыл-иш-биле чедип алган ал-дар дээш, чазактын дээди шаңга-лы дээш байыр чедиршиңки-биле, ам-даа улуг, чаа-чаа чедипшиңнер дугайында күзөөшкүннер-биле, даш-ка көдүрүшкүннери-биле, өөрүш-күлүг чугаа-соот-биле, баткы-хөг-биле байырладың кезжээни доозу-ган.

Чуруктары: (устунде) Оюн Дадар, (алаанда) саанчылар Дадар биле Фая ада-нези-биле президентумда. Фото О. Гавриловтуу.

ХЛЕБ ФРОНТУЗУ

ЛЕНИН ДУГАЙЫНДА САКТЫШКЫННАРДАН

А. Д. ЦЮРУПА

...Аш-чөмүнүн улус комиссариатында чыгып келген масса солдаттар хлеб бээрин негезенер, а бээр дээрге хлеб чөк. Владимир Ильичиниң улус хүлээп алып өрөөлине Шлихтер-биле ужуражы бердим. (А. Т. Шлихтер 1917 чылда аш-чөмүнүн улус комиссары турган). Аш-чөм талазы-биле мээң ажылдай турарынын билгеш, Москвага артып каарымны Шлихтер негей-дир. Мен ол савалга чөпшөрөшпөөн мен. Индыг болза Владимир Ильичиге сени хомулар кижиги мен дидир. Владимир Ильич мени угалдып, сургал-ла эгезден. Мен мөөн чоруттар болзумда эки боор, чүгө дээрге Петроградтан хлеб тыпас мен деп чугааладым. Харын Уфага ажылдаар болзумда хлеб тыпты бээр болгаш 25 миллион пудту чорудуп берип болур мен.

...Оон ачызында шымдажып үнгөн бис.

Анаа Владимир Ильичиниң харымы мындыг болган:
— Бир эвес силерде хлеб бар чүвө болза, оун силерниң киржилгелер чөккө-ла сөөртүп аш болур бис.

...1918 чылда, аш-чөм талазы-биле онза бергедешкин болу бергенде, аш-чөм диктатуразын тургузар деп саналды Владимир Ильичиге кирип, ол анаа чөпшөрөшкөн болгаш чогуур декретти Бүгү-Россиянын Төп Күүсекчи Комитетинге кириптерин менээ дааскан. Бүгү-Россиянын Төп Күүсекчи Комитетинге ол дугайында илеткел кылган мен. Ол декрет онза улуг эргени улус комиссарынга тыныскаан турган. Бүгү-Россиянын Төп Күүсекчи Комитетиде бо айтырыгы тускай томуйлап комиссияга чугаалажып көрү-биле комиссияга. Комиссия декретти хынап көрүп турганынын үезинде оон чамдык чүдүлгелерин казаан болгаш улус комиссарынын ол талазы-биле эргезин дыка кызырган турган. Ол доктаалды Политбюрога хомудуп, бүгү-ле чүдүлгелерин катал кириптерин негеп көрүнер деп Владимир Ильич менээ санадап турган. Владимир Ильич шак мындыг чорашан. Бир эвес төдөлүп ажалдаары ыялавыл чугула апарган болза, ол шуут-ла ажылы-биле чоруптар турган. Баштайгызында аш-чөм айттары Владимир Ильичиге чаа айтарыг болуп турган болза-даа, удаваанда бо херекти кымдан-даа артык хандыр билип, бодуваң холуна алган, иччангаш ол үеден агаалып, Владимир Ильичиниң нүүрүндө аш-чөм политбазынын талазы-биле күчүлүг камгалакчылыг болган бис.

Петроградка Шлихтерин тып-падым, чүгө дээрге, өске ажылга томуйлаттыргаш, аш-чөмүнүн улус комиссарындан чоруй барган болган. Иччангаш аш-чөмүнүн улус комиссарыга мени томуйлаар деп ТК-ның доктаатканы Владимир Ильич менээ чугаалай-дыр. Ол болза политиктиг албан-дужал-дыр, а мээң ажылымнын ужуру чүдөл дие, чүгө хлебти сургалып чораш, тыварында чүвө болгай деп чугаалааш, ол албан-дужаалга ажылдаарымын чөпшөрөведим. ТК-ның хуралыга мени улус комиссары деп шуут чарлааны-биле ол айттары үе шийтирлеттинген... Бодуваң хүлээлгелерини күсөөдиргиче өгө-лөп кирипкен мен. Бо ажыл-херектин талазы-биле Владимир Ильичиге үргүлүч ужуражып, чугаалажып ужур менээ таваржып турган... Аш-чөмүнүн үзүн аңгылар талазы-биле көрүп хувар дугайын Ильичиден бир-ле дугаарында дид-наанын ол чүвө. Иччаарда оон чугаалааны болза:

...Оон ачызында шымдажып үнгөн бис.

...Аш-чөм үндүрүп кириген 1921 чылдын дугайын ам бижип көрейин. Бо айтырыгын ажылдап кылгаш Политбюрунун хуралын сактым тур мен. Хурал эгезден... Ленин дужу-меттер-дир силер деп-даа бисти аттынын турган. «Силер чаабы турар-дыр силер, мурунда шын бо-луп турган чүдүлгелер ам таарыш-пас апарган-дыр!» деп ол чугаалаан. Шынап-ла мээни шын эвес-даз болган иччанш.

...Владимир Ильич эштериниң дугайында сагыш чоангыр чорукту көргүзүп турган. Хайралымы-биле ажаап кадагалаар ужурут «куру-нениң үнелиг эт-хөрөгүн» кылдыр оларны көрүп чораш... Чижээ-лээрге, мында аарыг Цюрупа чыл-дар болгаш оон чанынга барып болбас деп чаралды бижээш азып каарын ол негеп турган. Бир-ле катал аарыг чыткан кижиги мен, бир-ги өрөөлгө кым-даа чөк болган, а чөмөннөр өрөөлгө бир аш шайлап олурган чүвө-дир. Ол арасында Владимир Ильич чедип келген. Олурган эшти көргөш, «Цюрупа аарыг, оон чанынга барып болбас деп чүвени билбейн-дир силер бе?» деп Ильич оон айтыргаш, ол эшти квар-тирадан үндүрүп чорудупкан чери база бар.

...1921 чылда, даштыкы чуртче чорутур деп турганда, бир эвес аш Розмирович даштыкы чуртка эңи-шири-биле доп-доруан чорувайн баар болза, ону албан-биле чорудар дээр-зин анаа дамчыдып бээрин Влади-мир Ильич менден диден. «Ол ду-гайын бижип берип көрүнер!» деп анаа чугааладым. Владимир Ильич ындыг уткалыг чагааны бижээш. Эш Розмирович ол чагааны менден ап алган болгаш ону улуг үнелиг эт-чүлүг кылдыр көрүп, кадагалап чораш.

...1921 чылда, даштыкы чуртче чорутур деп турганда, бир эвес аш Розмирович даштыкы чуртка эңи-шири-биле доп-доруан чорувайн баар болза, ону албан-биле чорудар дээр-зин анаа дамчыдып бээрин Влади-мир Ильич менден диден. «Ол ду-гайын бижип берип көрүнер!» деп анаа чугааладым. Владимир Ильич ындыг уткалыг чагааны бижээш. Эш Розмирович ол чагааны менден ап алган болгаш ону улуг үнелиг эт-чүлүг кылдыр көрүп, кадагалап чораш.

...1921 чылда, даштыкы чуртче чорутур деп турганда, бир эвес аш Розмирович даштыкы чуртка эңи-шири-биле доп-доруан чорувайн баар болза, ону албан-биле чорудар дээр-зин анаа дамчыдып бээрин Влади-мир Ильич менден диден. «Ол ду-гайын бижип берип көрүнер!» деп анаа чугааладым. Владимир Ильич ындыг уткалыг чагааны бижээш. Эш Розмирович ол чагааны менден ап алган болгаш ону улуг үнелиг эт-чүлүг кылдыр көрүп, кадагалап чораш.

...1921 чылда, даштыкы чуртче чорутур деп турганда, бир эвес аш Розмирович даштыкы чуртка эңи-шири-биле доп-доруан чорувайн баар болза, ону албан-биле чорудар дээр-зин анаа дамчыдып бээрин Влади-мир Ильич менден диден. «Ол ду-гайын бижип берип көрүнер!» деп анаа чугааладым. Владимир Ильич ындыг уткалыг чагааны бижээш. Эш Розмирович ол чагааны менден ап алган болгаш ону улуг үнелиг эт-чүлүг кылдыр көрүп, кадагалап чораш.

— Бисте хлеб чөк-тур, буржуа-

ПАРТИЙНИ АМЫДЫРАЛ ЧЕТПЕСТЕРНИ КАТАПТАВАС

СЭКП Сүт-Хөл райкомунун II пленумуна чеди чылдык ийги чылды районун кезде ажил-агыг талазы-биле сорулгаларын дугайында айтыргыч чугаалашкан. СЭКП Төп Комитетиниң декабрь (1959 ч.) Пленумунун шийтирин районун колхозтарынга калбак танышканын, анал 180 ажыг кижжи санал берип, чаа-чаа айтырылгарын көдүрүп турганын партия райкомунун секретары эш Семен болуноу илеткелдине чугаалаан.

ден 1300 кубометриги тудуг шөлүндө өскөн алган, а ескелерин машина орунда шүптүзүн мөөнөзөн. Моон-биле кады район эртен көдө ажил-агыг чылдык дык четпесте көргүзүлгөрүн болганын партия райкомунун пленуму демделгөн. Оон кол чылдагыны удурутуганын четпесте болганында. Район 1959 чылда мал өстүрериниң планын чүгө күөстөзөн эвес, харын малдын саны 1958 чылда турганындан безин кудулаан турган. Малдын өзери оң чаш төдүн менди доруктуруп алырында. Ындыг түрбүжө эртен чылдын түрүр чүс баш малга ошааштыр район чүгө 79 бызаа, 77 хураган, 66 анай алган, а чамдык колхозтарда байдал оон-даа куду болган. Ол ышкы мал аедержилегенин, хойну тарып боозадырын багай организастанындан инектин 24 хуузу, хойнун 29 хуузу, өшкүнүн 19 хуузу кызыраан.

органнары шийтирилгич кемчег албайн келгенин СЭКП райкомунун пленуму демделгөн. Бо хуниерде чеди муң ажыг мал азырада, сес муң кире мал арып баксыраан байдалда. Чамдык колхозтарда мал чеди үстүп турар. Кыштагаларда малдын байдалы бергелеп турда, малчынарга дузалыры-биле район төвүндөн болгаш колхозтарын суурларындын кижжире чорутар кемчелерин четпесте организастан турар. Азырап кемчегер, ажаап карактаар кемчелерин четпестинден чамдык колхозтарда байдал бо чылдын база багай. Чижээ, «Ишкин» колхоз январьда инек бурзузундө 50 кг сүт саган, а «Алдан-Маалыр» болгаш «Бора-Тайга» колхозтар чүгө 8—9 кг сүт саап ап турган. «Ишкин» колхозта Чечеймаз, Тынты-Бөк; Киров аттыг колхозта Чылбак, Чылбаан; «Бора-Тайга» колхозта Апчал ышкы эртен чылдык инек бурзузундө 1450 кг чедир сүт-саган мурвагчыларын дуржулазын непередер, социалистич чарыгы үрө-түшедиг калбартыр кемчелерин четпесте организастан келген. Эртен чылдын турган четпестерин бо чылдык болдурус сорулга-биле мал ажилычине кичээгэй салыры чугула. СЭКП райком бо талазы-биле тодаргай кемчелерин айтыкан доктаалды хүдөз алган. Тудуг мякы белекээр, чакы хову ажилынга үлгөргөй белекелер дугайын пленум ошаа чугулаан айтыган.

«Большевик» көдө ажил-агыг артелиниң (Чөөн-Хемчик) төвү Бозубак-Арыг суур чыл келген тудучула «сүт, калбарып база чаагайжыгынын, ногаанчыттыныл турар. Суурунун оң талазы-биле агып баткан, бүгүдөгө сурагым Шеми хем биле оң унунда, суурунун таптыгала дужунда Борбак-Арыг деп дөргүнелчек чараш арыг колхозтуу суурун улам-на чарашчылар кластан турар. Мынчанга олар Төрөөн чүртүн мактаан чоңун чоргаар ырларында чүртүтүпүп кирип турары таварылга эвес. Борбак-Арыгнын иштинде дыт. шени, тал, хадын, чыраа, шет болган кат-чимс дээш, черле калдык үнүш чок дээр, ол дээрге, чыгаар бүткен кайгамчык чараш сад, орай чүртүтүп каас чаагай бойзус байлаадыр. Ону каалап, улам-на өстүрүп, калбартыры ында эрге-чагырга органинарнын, бүгү чоңуну ымыктыг хүдөзгөзи болур ужурут. Ындыг түрбүжө, ол байлак арыгже сагыш човангыр хайгаарал болгаш кичээгэй чок болуп турар. Оң ужурунда Куулар Маныр-оол, Куулар Николай дээш, оон-даа өске чамдык кижжире арга-мыш камгалазын дугайында күшүтүп болуп турар чөлүзүлгөри калжы калдык, ол чараш арыгнын мякын кыргын, боттарынын одалга хереглелдеринге ашыгып турганар. Ол чорукту чоң шындыгы буруу шапка. Оларга эрге-чагырга органинар чөгүрү хемчөөн хүдөзтөн. Борбак-Арыгнын үнүш байлаан камгалап өстүрери-биле хереглештир, сууру ногаанчыдык, чаагайжыгыры сонгаарадып болбас сорулгаларын бирээли болуп турар.

Чоюкта чаа Улуг-Хем районун Көк-Чыраада Ленин аттыг колхозтун партия организацыйнын агитаторларын чөүлөд хуралы болуп эртен. Анаа 41 агитаторлар олурушкан. Ол хуралга колхозтун партия эге организацыйнын секретары эш О. Дава «Амы үениң байлаадырында партия пропаганданың сорулгаларын дугайында» СЭКП ТИ-нин доктаалынын үгөни-биле холбаштыр пропаганда болгаш агитас-массалыг ажилы экижер кемчелерин, 1959 чылда колхозтун ажил-агыгнын түнелдерин болгаш 1960 чылда сорулгаларын дугайында илеткелди кылган. Эртен үеде партия организацыйнын агитаторлары болгаш лекторлар болуу чамдык ажилдары кылган хурал демделгөн. Чижээ, лекторлар яны-бүрү темаларга 60 ажыг лекцияларын болгаш 98 илеткелдине кылган, а агитаторлар 300 ажыг беседаларын болгаш 401 удаа олурумчулаан чоруктан. Агитаторлар Кара-оол, Уйгук, Болуй, Дартай-оол, Шивит болгаш ескелерда чоңун ортузуга лекцияларын, беседаларын болгаш содун номчулгазын үрүлүчү чорудуп турар. Колхозта «Ленинчи» деп хана содунун өй-шаанда үндүрүп турар болгаш мыла түпү турар материалдарын шынары экижөөн. Партиянын пропаганда болгаш агитас-массалыг ажилы экижер кемчелерин чорук планын оналдадырып өй-шаанда күөстөд арганы колхозка берген. Эртен чылдын күрүнеге тараа, өт, сүт, дүк саларындын планнары ажыг күөстөтүнгөн. Сөөлү үеде партия организацый «Крокодил колхозта чоруп тур» деп содунун үндүрерин организастан. Ажылда оспаксыраар чалгааларын, арагачыларын болгаш хөй-нигитинин чүртүн үрөзөткөн шүгүмчүлөөн материалдарын мыла үндүрүп турар. Мынчанга содунга шүгүмчүлөткөн кижилерин боттарынын четпестерин чылбартыры дөштинг салдарын ол ам безин чедирип турар. Чижээ, содунун январьда үгөн номеринге огорог бригаданын бригадир Н. Эреманын арагага хандыгы турар дугайын шүгүмчүлөп бизжөөн чоруктуг материал үгөн. Сөөлү үеде Эрема арагаалар чоруп содасын, бригаданын ажилын чүгөрү удурутуп турар апарган. Бо аразында бригада

Н. ЧЫРТАКПАН.

ЛЕНИНЧИ ШАННАЛДАРНЫ ТЫПСЫРГА ДЕКШИТКЕН АЖЫЛДАР-БИЛЕ СОВЕТ ХӨЙ-НИНТИ ТАНЫЖЫП ТУРАР

Ленинчи шанналарны тыпсыры-биле депшиткен ажилдар-биле Москванын хөй-нигитин таныжып турар. Е. В. Бутчинин «Селемени анализин дугайында» деп скулптуралын болгаш чурукчу М. С. Сарьянын «Мен Төрөн чүртүм» деп болук чуруктарын Куруениң Третьяковск галереязында дөшөп көргүсөң.

Күүсеттинмээн аазашкынар

Улус чырыдымышкын ажилдакчыларын профивиле обкомунун даргазы Т. С. Слободчукова болуноу эрге-дужаалын ажилга, путевкаларын арын-нуур, дала-дугай тыртып, алаа чөгүрү башкыларга бербейн, оларын аазашкын-биле хөй удаа эртиривип турары чачык апарган. Бо талазы-биле мооң адаанда чижелетери көрөали. Эртен чылдын майда профивилеленин Чаа-Хөл райкомунга Урбун чеди чыл школазынын башкызы Салзынмааның курортка эмнедирин дугайында эмнелгенин документазы, болуноу бирдириншикин кирген. Эмнедирин күзөөн башкы Салзынмаага «Уш-Бедирже» чорупу путевканы бээр деп шийтирин райком үндүргөш, обкомдан оңу бээрин дилгән. Профивиле обкомунун даргазы Слободчукова «Башкы Салзынмаага путевканы ийги сезонда бээр бис»-деп аазашкын кылган. Ийги сезон чокшупап олура. Салзынма ол обкомга чеди бээрже — ам «Уш-Бедирже» путевка чок, сөөлүндө бир дугаарында бээр бис» — деп аазашкын, оңу дедир чоруктан. Эмнедирин күзөөн башкы амдыга чедир-ле дарганын аазашкынын күөстөдөзин манавышаан. Ийги чижек. База-ла Чаа-Хөл школазынын башкызы Н. Доржунов Алдайын «Белокур» курортунче эмнедир дугайында эмчиниң картонказын болгаш бирдириншикин көргөш, райком шийтир үндүргөш, база-ла профивиле обкомунче чоруккан. Чүү бээр ийик, дарга «августта путевка болур»-деп аазашкын. Августта Н. Доржу Чаа-Хөлдин Кызылга профивиле обкомунга чедип көргөш «бо удаада путевка чок-тур, октябрьда мааылда бээр бис»-деп аазашкын, база-ла дедир чоруктан. Айлар, хүнер мааар эвес, эртин турган, дарганын аазашкын кылганы октябрь база чедип келген, «бо удаада путевка чедишпейн

Д. КЫРГЫС.

Партия пропаганданын амыдырал-биле холбаштырар

Чоюкта чаа Улуг-Хем районун Көк-Чыраада Ленин аттыг колхозтун партия организацыйнын агитаторларын чөүлөд хуралы болуп эртен. Анаа 41 агитаторлар олурушкан. Ол хуралга колхозтун партия эге организацыйнын секретары эш О. Дава «Амы үениң байлаадырында партия пропаганданың сорулгаларын дугайында» СЭКП ТИ-нин доктаалынын үгөни-биле холбаштыр пропаганда болгаш агитас-массалыг ажилы экижер кемчелерин, 1959 чылда колхозтун ажил-агыгнын түнелдерин болгаш 1960 чылда сорулгаларын дугайында илеткелди кылган. Эртен үеде партия организацыйнын агитаторлары болгаш лекторлар болуу чамдык ажилдары кылган хурал демделгөн. Чижээ, лекторлар яны-бүрү темаларга 60 ажыг лекцияларын болгаш 98 илеткелдине кылган, а агитаторлар 300 ажыг беседаларын болгаш 401 удаа олурумчулаан чоруктан. Агитаторлар Кара-оол, Уйгук, Болуй, Дартай-оол, Шивит болгаш ескелерда чоңун ортузуга лекцияларын, беседаларын болгаш содун номчулгазын үрүлүчү чорудуп турар.

200 тонна едекти ховуке сөөртүп төккөн, ириди саваларын 15 муңу белекээр болгаш урезин өстүрүп үндүрөп 6 онгарларын казып, оңу базырар шилдиг рамаларын кылып алган. Чоңунуң ортузуга чорудар пропаганда болгаш агитас-массалыг ажилда чамдык чедишкенин-биле кады бар четпестерин хуралдын киржичилери база илереткен. Ол ам-да амыдыралдан хоорук, дээштинг эвес, кампания хевирлиг, эренгей чорутуноуп турар. Мынганга бо үеде агитаторлар малчынарнын ортузуга агитас-массалыг ажилды күштедирип, малды болгаш оң чаш төдүн бүрүн камгалап алырычче оларын четпесте организастан турар. Оң чылдагынында кадарчылар Орус-оол, Чондан-оол, Шакар-оол оларын колданымда шөр малдын хорамчазы хөй болуп турар. СЭКП ТИ-нин доктаалында дууштур чоңунуң ортузуга чорудар пропаганда болгаш агитас-массалыг ажилды күштедирер дугайында тодаргай кемчелерин айтыкан шийтирин хуралдын киржичилери хүдөзөп алган.

Н. МАЙГЫН-ООЛ.

«Элегес» совхозта чаа-чаа техника шийгээди ап турар дуржулгазын ажилчылар дык хөй. Олар боттарынын кызымаккай куш-ажылы-биле совхозка хүндүктелгенин чалап ап туралар. В. Смоленцев совхозта ат-сурагалыг, хүндүктелгенин бирээң. Ол мыла ам 7 чылдарын дургузада тохарылап ажилдап келген. В. Смоленцевтин бугурдуге оналгаларын күөстөдөзүн таварылгазы чок. Чурукта: тохар В. И. Смоленцев становунда ажилдап тур. Фото С. Феоктистову.

В. И. ЛЕНИННИН ТӨРҮТТҮНГЕН ХҮНҮНДЕН БЭЭР 90 ЧЫЛ БОЛУРУНГА

Ленинчи кооператив планы болгаш оң боттанышыны

1923 чылдын этезинде В. И. Ленин «Хүн демделгенинде арынчы-гаштар», «Ажылдын-тараачынарнын инспекцияны канчаар эде организастан бисте», «Кооперация дугайы», «Бистич революцияныстык дугайы», «Өвөш-даа бол, экизи дээр» деп болуноу сөөлү чүдөдөрүн адал берип тургаш, бизиткен. Мынданга ажилдын түнелдерин бо чүдөдөрүнө ол үндүргөн. Ол чүдөдөр болза ССРЭ-ге социализмин тургузарынын планын В. И. Лениннин ажилдап кылганын доозарын үе-чадазы болган. В. И. Ленин чүртү индустриализациянын сорулгазын бистич партияны мурнунга салган. Социализм тургузушкунда кол чүү болза улуг үлетпүрү, мынганга социализмин экономика «Баазы»-аар үлетпүрү көжүдери болур дээрин ол барымдалап турган, чүгө дээр өөр үлетпүрү тургуспай турган, социализмин тургузушкунуң боттондырып болбас. В. И. Ленин социализмин тургузарынын херегине тараачынарнын хандыдып кириер дугайында болуноу кооператив планын ол-за чүдөдөрүн иди үндүргөн, чүгө дээр кидезин социализмге бауга чарыт тургузарынын айтырым хүнүнү элчөөне тургузуптур келген. Ажылдын аңгыны эрге-чагырганы чалап алганы, пролетариат диктатуразынын тургустунганын болза ажилчы тараачынарнын кооперация дамчыштыр социализмге тургузушкунче хандыдып кириеринин баштайгы шийтирилгич чүлү, социализм шийтирелди тургузарынын кол негелдери болур дээрин В. И. Ленин «Кооперация дугайы» деп чүдөдө демделгөн. Мынчанга, чун-ажылчы тараачынар-биле ажилчы ая-

гынын эвилелин быжыгаларын бистич чүртүсүкка социализмин тургузарынын шийтирилгич негелдериин бирээң болур деп В. И. Ленин санап турган. Урмек хуу ажилдагында өштелгенин улуг каттыжымышкынчыче-колхозтарже шийтирилгич хөй миллион тараачынар чедирин болгаш бирдирин оруу болза кооперация болур деп ол көргөн. Ленинчи айтышкынарнын херек кырынга боттаандырылган эгеленишан, Коммунист партия урмек тараачын ажил-агыларнын кооперацияны чөгүр берге сорулга, мынчанга оңу күрүнеин аажок улуг дузалымчы-биле, тараачын массаларын боттарынын иделпейдиг киржигелин-биле шийтирел болур дээрин билеп турган. 1927 чылдын декабрьда бистич Коммунист партияныстык XV съездин чылган. Социализм үлетпүрүнүң хөгжүдөлине чедип алдынган улуг чедизикенин болгаш көдө ажил-агынын хөгжүдөлинин съезд демделгөн. Көдө ажил-агы социализмге үлетпүрү хөгжүдөлине чедип темпелеринде чыл бүрүө хөдүдүп турган, ол чорук хоорайларнын чоңун көдө ажил-агыг продуктулары-биле, үлетпүрү чөг-өш-биле хандырылган бергелерин болдурган. Мынчанга көдө ажил-агынын хөгжүдөлинин бүгү социализмге тургузушкунга моонда болуп турган. В. И. Ленинниң айтышкынарнын күөстөтүшканын, партия көдө ажил-агынын коллективизациянын бүгү кемчелер-биле калбартыры, чед ажилында чаа техникага үндөзөлгөн социализмге улуг бугурдуге шийтирилгич боттаандырып эгелгөн.

Моон-биле кады партия бистич чүртүсүкка социализмин тургузарынын Ленинчи планын болгаш кооператив планын удурутуга болдурган. Коммунист партия, Ленинчи кооператив планын амыдыралга боттаандырышаан, чөгүр экономикаг баазаны тургускан, 1929 чылда көдө ажил-агынын коллективизациян, колхозтарын тургузуп эгелгөн. Колхозтарже ажилдар болгаш ортумак тараачынар кирген. Көдө ажил-агынын коллективизацияны бүгү улус ажил-агынын чангыс ая үндөзүшүн—бугурдугенин чөпөк-херексөөдөрүнө нигитиниң өңүзүн тургузарын, куластарын бугурдугенин боттарынын болгаш колхозтарын содурулгези биле содурунга эрежок чугула экономикаг болгаш политиктиг таарымчалыг байдаларын тургузарын хандырган, ажыч тараачынарнын хөй миллион массаларын куластарын дараалындан хостаан болгаш колхозчу тараачынарнын материалдыг база культураг деңгелин бидерин хандыгар арганы берген. В. И. Ленинниң кооператив планы болгаш ССРЭ-де колхоз тургузуптур дуржулгазы социализмге алырганы амы-дунга чурттарынга социализмге тургузар болгаш тараачын ажил-агыларнын кооперациянын херегине ошаа чугула ужу-дузалыг болуп турар. Коллективизацияның үеинден бээр эртен чылдарын дургузада, мынганга СЭКП ТИ-нин сентябрь (1953 чыл) Пленумунун сөөлүндө көдө ажил-агыга аажок улуг өскөрүлгөни бергелдөөн болгаш шийтирилгич чедишкенин чедип алдыган.

Бир эвес Совет эрге-чагырганын баштайгы чылдарында улуг Ленин Россияга 100 муң тракторларын бар болурун күзөп турган болза, ам бо үеде бистич чүртүгөстүң ховуларында бир миллион 700 муң тракторлар ажилдап турар. Сөөлү үениң дургузунда Коммунист партия көдө ажил-агынын шийтирилгич көдөр, көдө ажил-агыг продукттарын чоңунуң кижжи бурзузунге ошааштыр бугур талазы-биле АКШ-ка эң чооку чылдарда чедер болгаш оң эртер сорулганы шийтирелгез талазы-биле конуг чугула кемчелерин чоруктан. Колхозчу тургузуп чаа үе-чадаже кирген. Колхозтар механизастаттыган улуг ажил-агылар апарган. Оларда мержедилег тускай эртемчилерин, механизаторларын болгаш колхоз бугурдугезинин улуттуучуларынын хөй санын кадрлары өскөн. Колхозтарда оругталар көвүдөөн, колхозчуларын материалды чаагай байдалды дык бөдөөн. 1949 чылда бир колхозка ашпа оругалар ортума-биле 111 муң рубль кылдыр ошаашкын турган болза, 1957 чылда 1250 муң рубль чедир өскөн. 1959 чылда бугу тарылга шөлү 196 миллион гектар азы 1953 чылдындын 40 миллион га хөй болган. 1959 чылда кандаашкын болган тургаж, тараачын ниити чылдызы 1949—1953 чылдарын чыл бурзузунде ап турган ортумак чылдызында 2 миллиард 700 миллион пуд ашкан. 1959 чылда 7,6 миллиард пуд тараачын ажаал алган. ССРЭ сүттүн ниити бугурдугезинин талазы-биле АКШ-ла 1958 чылда-ла четкен. 1959 чылда ССРЭ-ге 62 миллион тонна сүтүг, а АКШ-ка оң санап турары-биле алырга, 57 миллион тонна хирени бугурдуге болду-тур. 1959 чылда бистич чүртүгөстүкка мал саржаан 845 муң тоннанын азы кижжи бурзузунге 4 килограмм ошаашкын кылдыр бугурдуген, 1958 чылда АКШ-ка фермердерин ажилдап кылганын кириштир саварга 685 муң тонна саржанын, азы кижжи бур-

зузунге 3,7 килограмм ошаашкын кылдыр бугурдуген. Мынчанга мал саржаан кижжи бурзузунге ошааштыр бугур талазы-биле бистич чүртүгөстүкка АКШ-ты 1959 чылда-ла эртен. Ленинчи кооператив планынын амыдыралга чедишкенин боттаанымынын бистич областын чижээден база көрүп болур. Совет эрге-чагырганын чылдарын дургузунда область таныттымас кылдыр чарынтган. Кешкүн чораш араттар колхозтарже кирген болгаш сууржуу амдыралдык шийгээди. Колхозчу суур бурзузунде электри чырымы, радио, школа, медпункт, уругалар саны азы яслини бар апарган. Хөй-хөй колхозтарда столовалар, хөй бажыр чедир, чунар бажынар, библиотекар, кино четкени ажилдап турар. Областы ховуларында чүс-чүс тракторлар, комбайнар, автомашиналар ажилдап турар. Колхозтар тракторларын, комбайнар болгаш көдө ажил-агынын өске-даа чөпөк-херексөөдөрүн садып ап, септеле мастерскаяларын тудул алган. Колхозтарда механизатор кадрлар, чор, мал болгаш ногаа ажилчыларын мастерлерни өскөн. Оларда өшкөдө ажил-агынын тускай эртемчилер: агрономнар, зоотехниктер, мал өмчилери, механиктер, электрликтер болгаш ескелер-даа ажилдап турар. Областа тарылга шөлү чыл бурзу-де калбарып турар. Бир эвес 1945 чылда бугу тарылга шөлү 61,4 муң га турган болза, 1959 чылда 217 муң га чедир көвүдөөн. Тараа культу-тураларын бир гадан алыр дугузу 1953 чылда 6,2 центнер турганмын деп 1959 чылда 12,2 центнер чедир бөдөөн. Тарылга шөлүн калбар-тып, дугузу бөдөөн чорук тараачын ниити чылдызын .1953 чылда 44,5 муң тоннадан 1959 чылда 200 муң тонна чедир көвүдөдүр, күрүнеге 5 миллион пуд ажыг тараачын садар арганы берген. Каа-Хөл районун Ленин аттыг колхозу 1959 чылда га бурзузунде ортума-биле 19,2 центнер дугузуг, Чаа-Хөл районун Ленин аттыг колхозу

га бурзузундө 17,4, ол колхозтун ийги хову бригаданы—22 центнер дугузуг алган. Чооку чылдарда бистич сорулгазы болза, кур чедери шийгээди ап турган, тарылга шөлүн 150 муң гадан өзөш эвес кылдыр немей калбартыр болгаш чылда тарга бугур-дерин 25—30 миллион пудка чедирери болур. Мынчанга, тараачын бугурдерин көвүдөдөрүнүн эң чугула курамыры болза чер ажилын культураларын экижип турган, дугузуг бидерин болур. Бистич көдө ажил-агынын чаа техника-биле дериттинген. Бир эвес 1945 чылда областьга 98 тракторлар, 20 комбайнар ажилдап турган болза, чүгө сөөлү ийи чылдарын дургузунда безин 700 тракторларын болгаш 250 комбайнарны немей алган. Трактор парын чакыт калбарылга үлгөргөн белектер, оңу чөл ажилгаар болгаш машиналарын ажил чок анаа турар чорун болдурубазы бистич сорулгазы болур. Колхозтарда малдын баш саны дык өскөн болгаш оң продуктулу бөдөөн, 1950 чыл-биле деңгээрге, мынганга бо малдын баш саны үш катап, хөй, өшкүнү—дөрт ажыг катап көвүдөөн. Хаванын болгаш күштарын баш саны дык өскөн. Чүгө сөөлү ийи чылдарын дургузунда безин колхозтарда болгаш совхозтарда мынганга бо мал 16 муң, хөй 160 муң баш немей өскөн. Малдын баш санын өскөн-биле кады өт бугурдери 1958 чыл-биле деңгээрге 1959 чылда 48 хуу, дугузу—25 хуу көвүдөөн. Каа-Хөл районун Ленин аттыг көдө ажил-агыг артелиниң колхозчулары 1957 чыл-биле деңгээрге 1959 чылда өт бугурдерин 10 катап, сүтү—2 катап, дүктү—1,5 катап көвүдеткен. Эр-зин районун «Кызыл сымдыс» колхозу 1958 чылда болгаш, 1959 чылда күрүнеге өшти 3,5 катап, дүктү 59 хуу хөйүг саткан.

Мал ажилын талазы-биле бистич сорулгазы болза, бар четпестерин чылбартыры, малдын өлүп-хорраар, баарды, декабрь 2-ниң хүнүндө бээр бис» дээш башкы Н. Доржуноу дарга оожургадып каан. База-ла аанакан дарганың аазашкын кылганы декабрь ай чедир келген, бо удаа Н. Доржу болза-ла Кызылга келген, оңу дарга дык эптик-ээдек хүдөз алгаш, эпчөк-суу «ам база путевка чок, а 1960 чылдын мартта мааылда бирги ээчеге чоруп силер»-деп аазашкын дедир чоруктан. Марттын 4 чедип келген, хөй удаа мегелеткен башкы бо удаа мааылга чоруп бөр мен деп болаар, белекенин алган болгаш путевканы 30 хуузу 330 рубльды төлөп алган. Чаа-Хөл школазында профивиле организацыйнын даргазы эш А. Ершова ажил-алаан учурунда обкомга келгеш, башкы Н. Доржуноу путевказын дугайында айтырып турга-зарга «ат болган чүвө, «Белокурже» путевканы Кызылдың горонга берипшен бис» деп харылаан. Марттын 5-те профивилеленин Чаа-Хөл райкомунун даргазы оңу путевканы чунуң учурунда өске чеге берипшен дээр дугайында телефон дамчыштыр чугаалажырга «Белокур-же» баар силерин районун путевказын дугайында айтырып турга-зарга «ат болган чүвө, «Белокурже» путевканы Кызылдың горонга берипшен бис» деп харылаан. Улус чырыдымышкын ажилдакчыларын профивиле обкомунун даргазы Т. С. Слободчукованын аазашкынар кылдыр, оошун ажил-херек кырынга күөстөдөзүн чоруп бо чылдын январьда болган улус чырыдымышкын ажилдакчыларын профивилеленин область конференцияны Чаа-Хөлден келген төлө эш Вайнберг, өвүрден келген тыла эш Семис болгаш ескелер-даа чиди-биле шүгүмчүлөөн, а эш Слободчукова аазашкын кылдыр чорудууда даа уштунмааны үстүндө чижелет илдед-дир.

П. ГОРЕЛОВ, СЭКП обкомунуң кидис эргелекчин.

Францияга Н. С. Хрущевтуң баарына уткуштур

ПАРИЖ. (СЭТА). СССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. С. Хрущевтуң март 23-тен апрель 3-ке чедир Францияга аян-чоруунун программасын Франциянын даштыкы херектер министрствозу парлаан. Франциянын президентин генерал де Голль-биле беседлажышышкынардан ангыда чурттуң аян улуз төптөрине, оларнын иштинде Бордога, Марсельге, Дижонга, Реймске, Лионга, Руанга болгаш өске-даа черлерге Н. С. Хрущевтуң баарын программада баш удур көргөн. Ол ышкаш Флен-де-Рено заводтарыга баарын, Версаль ордузунга кирерин, Н. С. Хрущевтуң парлаалга конференциясы кылары, оң радио болгаш телевидение дамчыштыр чүве чугааларын база айткан.

Француз-совет найырал дээш

ПАРИЖ. (СЭТА). СССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. С. Хрущевтуң Францияга баар деп турарына холбаштыр бүгү чуртта француз-совет найыралга тураскалган хуралдар болгаш кежээлер эрттиш турар.

Эпиналь хоорайга (Вогезы департамент) болган француз-совет найыралдын кежээниңе 800 кижи чыылган. Олуршканына «Кижиниң салым-чогу» деп кинофильмни көргүскөн.

Блуа хоорайга (Луар болгаш Шер департамент) француз-совет найыралды быжытпаары дээш хол үжүн чыырын организастан. Ол сагаан аттарны Совет чазактын баштычына дамчыдар тускай «аддын номга» кынер.

Ол ышкаш Шаторуга (Эндр департамент), Трапика (Дордон департамент) болгаш өске-даа хоорайларга совет уран-чечен фильмнери көргүсүлүшкөн, мындг кежээлерни эрттиргилдөө.

Дж. Нерунун парлаалга конференциясы

ДЕЛИ. (СЭТА). Делге болган укучуражышынаар болгаш чугаалажышынаар совет-индия найыралдын херанге ажыкты болган дээриниң дугайында СССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. С. Хрущевтуң бодалына долдузу-биле каттыжып турарын Индиянын премьер-министри Джавахарлал Неру Делге парлаалга конференциясына илергейлөө.

Корреспонденттериниң айтырылганына харымлашсаан, Нерунун чугаалааны болза, совет дерлгелерге үндөшлөтүүнүн тургустунган күрүвениң Сурагтарга (Раджастан штат) кылза ажыл-агыйнын механизастаттыган фермазын азымы чедирешкиниң болган. Ферманың азымы дуржулгазы эки-дир деп премьер-министр немеп чугаалаан.

Американың негрлери боттарының эргелери дээш демисежип турар

НЬЮ-Йорк. (СЭТА). Каттышкан штаттарнын муруну чүтүңе өскө-кызы ылгаар чорукка удур чысаалга киришкен негрлерниң массалык-биле туруп хоругдаар чорук үргүздөшкөнөөр. 600 ажыг кижи туруп хоругдаттырган, оларнын 400-ү Орандберг хоорайдан (Муруну Каролина) келген болуп турар. Ассошиейтед Пресс агентствениң дындап турары бола, колдунда-ла негр студентилер болуп турар ол 400 кижини «чысаалганнарга удур карак чакы түгүлдүрер газты ажылгаанынын болгаш оларже өрт өжүрер херекселден суг бүдүртүп турганынын» соонда туруп хоругдаан.

Ук черин кара бажыны бүгү хоругдаттырганынар сынар хире эвес кылдыр болган. Оларны анаа-ла херин иштинге ажык черде, суд бажынының чок-кавызында туруп турар.

ДЕЛИ. СЭТА-нын корреспондентини П. Крешевтуң дындаганы бола:
Делге болуп эртен делегейиниң кылза ажыл-агый делегелериниң совет павильонунун турган черинде девискээринге делегелериниң совет аконаттарынын чамдызын Индиянын чазанга беле кылдыр дамчытканынын бөлүзү март 19-га болган.

Сурагтарга күрүениң кылза ажыл-агыйнын механизастаттыган фермазына херелдөөр-биле кылза ажыл-агыйнын чамдык машиналарын, оң иштинде хире чакып тарымы болгаш хире эвез ажап азы машиналарын, эң аки уксаанын мыйыстыр бола болгаш шыр мадарын база куштары Совет чазактын өмүзүнөндө болгаш даасканын-биле СССР-ниң Индия элчини П. А. Бенедиктов Индияны кылза ажыл-агый министрини Дешмукуга дамчытып берген. Ол ышкаш совет павильонун бажынып, ажык театрын болгаш совет павильонунуң девискээринде туттуган алаан баш өске-даа бажынаарны Совет чазак индия чазакка белек кылдыр берген.

Белек дамчыдылганынын үзүндө Индияда Совет Эвилелиниң элчини П. А. Бенедиктов Индиянын кылза ажыл-агый министрини Дешмукуга дамчытып берген. Ол ышкаш совет павильонун бажынып, ажык театрын болгаш совет павильонунуң девискээринде туттуган алаан баш өске-даа бажынаарны Совет чазак индия чазакка белек кылдыр берген.

Белек дамчыдылганынын үзүндө Индияда Совет Эвилелиниң элчини П. А. Бенедиктов Индиянын кылза ажыл-агый министрини Дешмукуга дамчытып берген. Ол ышкаш совет павильонун бажынып, ажык театрын болгаш совет павильонунуң девискээринде туттуган алаан баш өске-даа бажынаарны Совет чазак индия чазакка белек кылдыр берген.

Белек дамчыдылганынын үзүндө Индияда Совет Эвилелиниң элчини П. А. Бенедиктов Индиянын кылза ажыл-агый министрини Дешмукуга дамчытып берген. Ол ышкаш совет павильонун бажынып, ажык театрын болгаш совет павильонунуң девискээринде туттуган алаан баш өске-даа бажынаарны Совет чазак индия чазакка белек кылдыр берген.

Белек дамчыдылганынын үзүндө Индияда Совет Эвилелиниң элчини П. А. Бенедиктов Индиянын кылза ажыл-агый министрини Дешмукуга дамчытып берген. Ол ышкаш совет павильонун бажынып, ажык театрын болгаш совет павильонунуң девискээринде туттуган алаан баш өске-даа бажынаарны Совет чазак индия чазакка белек кылдыр берген.

Белек дамчыдылганынын үзүндө Индияда Совет Эвилелиниң элчини П. А. Бенедиктов Индиянын кылза ажыл-агый министрини Дешмукуга дамчытып берген. Ол ышкаш совет павильонун бажынып, ажык театрын болгаш совет павильонунуң девискээринде туттуган алаан баш өске-даа бажынаарны Совет чазак индия чазакка белек кылдыр берген.

Вьетнамның Демократтыг Республикасындан чаа медээлер

БАШТАЙГЫ ЧИГИР ЗАВОДУ

Амгы үениң болбазырапайга база бир бұдургага ВДР-ниң күрүңе үлөтүрүңге немешкен, Сов-Ламда туруп кылган, республикада баштайгы чигир заводу март 3-тө ажылгалга кирген. Бу заводу Вьетнамнын улдузунга кылдыр улустун аки-лунча дууламчызынын күсөлү-биле туткан. Чоокту үеде база ыңдыг ийгир бұдургага тудар деп турар.

ЧУРТ УЛӨТПҮРҮ

Эрткен чылын Таи-Мөв автономун районун чурттакчылары Вьетнамнын Ажылчы чоннар партиянын тус черде организациалынын кыйгырыны бұдургага металл кескиндилер чыгар талзы-биле массалык кампаниян чоруткан. Чыгындан металл кескиндилерин дерлгелери белекээрине ажыггаан болгаш оң-биле чурт улөтүрүңүң чаа бұдургага үш цехтерин дөрсөт.

Мынчангаш республикада чурт улөтүрүңүң база бир бұдургага тургустунуп, ВДР-ниң экономикаына улам улзү ролду ол ойшап эгелдөө. Ам бо үеде 519 заводтар, фабрикалар болгаш мастерскаялар санаттыгы туруп. Колдунда-ла көмө продукттарын, кылза ажыл-агый чөпкө-херекселдерин, чөмшөкчилдөөрин болгаш туудат материалдарын улдуруп турар ол бұдургага бұдургага хемчазы күрүңе улөтүрүңүң бұдургага ийгир хемчазынын 13 хуу хиреги болуп турар. Эрткен чылын чугаа улөтүрү министрствозунун эргезинде туруп чурт бұдургага чуртка 8 мун тонна чөмшөкчилдөөрин, 41 миллион туубуру болгаш черепицаны, кылза ажыл-агыйны 75 мун анзы-бүрү чөпкө-херекселдерин бергенер.

УРМЕК САДЫГЫЛАР КООПЕРАТИВТЕРНЕ КАТТЫЖЫП ТУРАП

Белективтиг күш-ажылдын артык күштеринин болгаш өрүңкүлүгүн медереп берген тарачынаарнын соон даргы салгыклар болгаш ус-дарганын хөмжүлдөөнүн социалистиг орунуче белек кирип турар. Чоокта чаа болуп эрткен ийги-республика конференциянын мерчазып турганын бұдургага алдыра, партиянын чаа улусту эрге-чагырганын организациалынын тайлымын ажылын калбаа-биле чорутканын түнеленде эрткен чылын Согу Вьетнамга 3.800 хире салдыг кооперативтери тургустунган, оларда 33 мун ажыг үрмек салгыклар азы оларнын ийгир санынын 15 ажыг хууу каттышкан. Бир эвез шаанда үрмек салгыклар турган, ам чарык социалистиг хөмжүлдөөнүн салдыг бұдургаларын агентилери болгаш салдыг бұдургаларын ажыл-

дакчылары апарганын катый санаар болза, коллективтиг күш-ажылдын орунуче кирген үрмек салгыкларынын ийгир хуууу 36 болур.

Ус-дарганын болгаш ус-тивыштылар салгыклардан база-ла чылып калбайн турар. Чижээ, Ханойда үрмек хуу бұдургага эдеринин 55 хууу кооперативтерге кирген ийгир азы бөдүрүн бұдургалары күрүңе-хууун каттышкан бұдургалары болдуур деп күрүңдин илөткөнөр.

АНЫЯК РЕСПУБЛИКАНЫҢ ХӨВЕҢ БААЗАЫ ӨЗҮП ТУРАП

Республиканың хөвөң ажылынын кол төвү — Тай Бинь жокута болчанын чагы берген болган. Ол ийги агаарыг жокута улзү кандашкынын сөөлүндө анаадагызындан артык соок эгелдөө. Тарыганы сооктан камгалап алыр дээш хөй районнарын тарачынаары чаа-ла үнүп орган хөвөңнин дөстөрүн кам улаа солуп олуртур ужура таваржып турган.

Можунуң аныяк кооперативтери ол берге шыгадаларын алдарым-биле туруп шыдаан. Ол чугула техниктиг культураны тарылга планын 3 хуу ажыг күсеткен, ам бо үеде жокута хөвөңин эрткен чылымдан 18 хуу хөйү тарган. Дүрүн үнүп, быжыгып турар дөстөр «ак алдыны» эки дүжүн бөриин херечилеп турар.

ЧАА САДТАР БОЛГАШ ОЛУРТКАН БИЯШТАР

Ай календарын бұдургага февральда эрттирип турар аветам чаа чылдык байырдалын чүс-чүс мун тарачынаар, ажылчынаар, школачылар, хөмжөңнөр, студентилер «Төрөөң чөр-чүрүвүсту садтар-биле каасталгылар» деп лозунун ада-биле демдегелдөөнөр. Оларнын күжөңиниң кинерин-биле 4 миллион ажыг чиме болгаш каасталга ыштарын олуртуган.

Вьетнам черинин база бир ващионал байлаа — ынышты колонизадыг тергилдөөнүн үзүндө араанганын бөлүзү биле кезип, чөтөгелеп турган. Болуңуң черин ажыл-агыйны бөлүзү бергендерин орадалаштырып, вьетнам улзү дайын дөрсөзүлгөн сөөлүндө дөрсөн-на ыш олуртулганын массалык-биле чорутурын эгелдөө.

Эрткен чылын бөрин бүгү чуртка 58 миллион ыштары олурткан турган, бо чылын оруктарга, хоорайларын кулумчуларына, хөмжөңнөр болгаш буталарын экигерине 130 миллион чаш ыштары немей олуртур деп турар.

КУЛТУРАНЫҢ УЛУСЧУ УНИВЕРСИТЕДИ

Студентилерин кичээлери шагда доозулган, мындг болза-да Ханой университетинин ораң-бахымын эңсиревөөн. Заводтарын болгаш

фабрикаларын ажылчынаары, албан черлеринин албан-таакчылары, көй-нигити организациаларынын ажылдакчылары эртен-билгилеринин ийги-бүрү алдыларынын талзы-биле лекциялар дыннаар дээш университетке чыгып каап турар.

Национал литератураны, ийгити математиканы болгаш ийгити хөвөң талзы-биле курстарда 400 ийги кижиг өрөңнөп турар. Орус, чыдаг болгаш француз дылдарын өрөңнөп талзы-биле кезээки 7 бөлүмүр ажылдап, оларга 1600 кижиг өрөңнөп турар. 550 кижиг совет литературынын болгаш уран чүүлүү, агротехниканы болгаш зоотехниканы айтырылганын өрөңнөп турар. Бо чыдаг агаарына кезээки улзүчү агаарына улзүчү университеттин чынында социал эртемнерин 300 олуртуп факультетти тургустунган.

ХЕРЗЭМНЕР ЭРГЕЛЕП БАШНАРЫНЫҢ УРАН АРГАЗЫГА ӨРӨҢНӨП ТУРАП

Партия комитеттеринин болгаш вьетнам хөмжөңнөр эвилелинин салдырынын инициативасы-биле Фун Тхо жокуда кооперативтерин эргезин башкарынага хөмжөңнөрнүн өрөңнөп талзы-биле курстар тургустунган. Уездилеринин типтеринде аныгынган курстарга мун-мун хөмжөңнөр — кылза ажыл-агый кооперативтеринин даргалары, баштап черлеринин болгаш ревизия комиссияларынын кезигүнери, бригадирлер өрөңнөп турар.

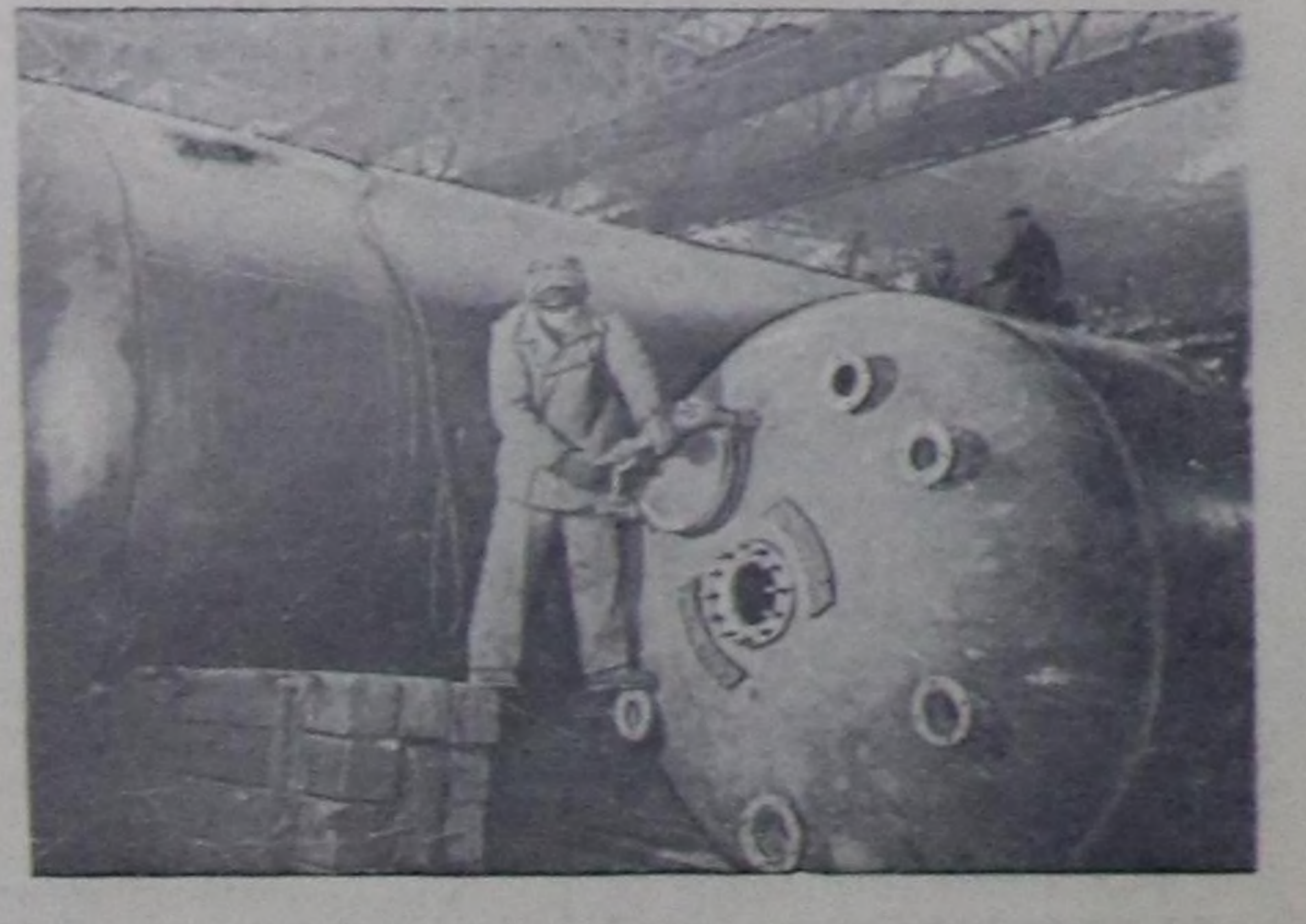
ДАШТЫКЫ САДЫГ ХАРЫЛЗААЛАРЫ КАЛБАРЫП ТУРАП

Экономиканың хөмжүлдөөнүндө вьетнам улзүчү чедирешкинерин даштыкы чурттарга улам калбаа-биле хулөп көрүп турар аларган. Ол чорук, хамкытын мурунда республиканын даштыкы салдымын хөмжүлдөөнү болгаш оң барааннарынын делегей рыногунада иптөрөөнүн илереп турар.

Дашкар үндүрер барааннарга бирги черин мурунку хөвөңгө ээлеп турар, 1959 чылда оңу 20 чылдар мурундалыныга болаарга, оң ийи калып хөйү сөөртүп үндүргөн. Вьетнам ристи Индонезия, Кыдат, Сингапур болгаш өске-даа чурттарга чорудуп турар. Мөөң-биле каалы ВДР-ниң дашкар үндүрер барааннарында улзү черин устымы болгаш даг тымын улөтүрүңүн продукцияны ээлеп турар.

Чурт иштинче кир сөөртүр барааннарга кол черин шаандагымы ышкаш херелдөөнүн барааннары эвез, а машиналар, улөтүр болгаш улзү дерлөгүн ээлеп турар. Бо барааннар болза 1959 чылда чурт иштинче кир сөөртүр чүдүлгөни бырык 90 хууу болган. (СЭТА).

УЛУГ ХИМИЯГА

Ленинград. А. А. Жданов аттыг судно тудуурун заводу химия улөтүрүнүн чаа тудууларына хөй чагыгылар кылып берип турар. Чуртка: 100 тонна ийгир реактору чүдүрүп чорударына белектер турары. Фото И. Барановтуу. СЭТА-нын фотохромиказы.

КУШ-КУЛЬТУРА БОЛГАШ СПОРТ

Механизаторларның III спартакиадазы

Февраль, март айларда Кымадын механизация үчүлдөөнүн өрөңдөө болуктеринин аразында спорттун анзы-бүрү хөвирлерине чидик маргылдаалар болуп эртен.

Февраль 23-те, хаак оруунга учирлициниң 230 курсантылары 10 км черге мапашканнар. Учалициниң чемпиону атты № 7 бөлүктүн курсанты Дамдын-оол чаалап алган. А команда талзы-биле № 6 бөлүк (бұдургага өрөңдөгөңинин мастери В. Медведев, күш-культура организацианын Тазы-Белек) тилегиңер болган.

Штанганы ийи хол-биле чоорту көдүрүңге чык дөңгө № 2 бөлүктүн курсанты В. Окулов, ортумак дөңгө № 6 бөлүктүн курсанты В. Якушев олар бирги чер-

Бай-Тайга — Барыын-Хемчик

Эрткен дыштаныр күнде Бай-Тайга болгаш Барыын-Хемчик районнарын спортчуларынын хөв-шыдаар болгаш бодалга талзы-биле маргылдааны шүптү 560 саны аткаш, бирги черин алган. Барыын-Хемчик районун команданы 503 саны аткан. С. САДИ.

КИНОТЕАТРЛАРГА

«ВЛКСМ-нин 30 чылы» (улзү залга): «Ак дунелер» («Белые ночи») — 12, 2, 15, 4, 15, 6, 15, 8, 15, 10, 10 шактарда.
«ВЛКСМ-нин 30 чылы» (биче залга): «Кызылар болгаш Караар» («Красные и Черные») 2-ги кезээ — 3, 5, 7, 9 шактарда.
«Каа-Хем»: «Артемканын ужурадары» («Приключения Артемки») — 11, 15, 1, 15, 3, 15 шактарда; «Балчынын огу» («Сын рыбака») — 5, 15, 7, 15, 9, 15 шактарда.
«Восток»: «Майгыташ ийгити маалды» («Герой в домашних туфлях») — 1, 15, 3, 15, 7, 15, 9, 15 шактарда.

ТЫВА ОБЛАСТЫҢ ХӨГЖҮМ-ШИИ ТЕАТРЫ

Марттың 23-те Г. ФИЛЬДИНГИНИ ИЛЕРЕТТИГЕН ХУУЛГААЗЫН деп 3 көжеге шынш болур. Шиниң эгелдөөрү — кежээниң 7 шак 30 минутта.

УЙГУНУҢ ДУЗАЗЫ

Тарымчалыг байлаа-биле уйгуну хандыр улдуру кижиниң организацины оң улзү укучу-дуузынын чамдык кижилер чедир билбейн чорурлар. Уйгу кижиниң эң аки дымж ол. Мынчангаш калды-даа ажыл кылып турган кижиг улзүрүн улзас алар. Ол чуруну салгылаан кижини шырбай куурарар, шаг-денгелди сууларар, нерв системасын ургелеш, ажалдап шыдаас алар.

Хүндү чаргыдаттыган энергияны бүрүң-биле калат тургустундуур төлөдө, кижиг бир ховукта кам шак улзас экид? Кижилерини уйгунун хемчазы чангыс ай эвез болза-да, оларнын хөй кезиниң улдурун ортумак-биле 8 — 9 шак четтир.

Уйгуну хандыр улдурун кол чурум калды болуру? Хамкытын мурунда арыг агаарыг черге улзас эки. Чымы үеде сонганы азы фоточканы амыдып алгаш улдурун чанчыгар херек. Кижини амыдыралына эргекч чугула хөмчээдиң ислердү уйгу үзүндө организацины алдыры ол чорук хандыгар.

Өрөөл ишти соок болза, чоорганны немей шугулаш болур. Кеш иштинче агаар алеткалар дамчытыр кирерине шалтык болдурус төлөдө, иштин хөпт ийи каат кылдыр кетелениң хөвөң чок. Өрөөл иштин арыг, чаа агаарыг тургузарында чугулазын каян-даа улзас херек.

Дыкка хөй кижилер уйгу келбестеди деп чорурлар. Оң чылдагыны хөй чүдүлгөдөн хамаарып, Удуур мурунда чөмгир ший, кофе черегилг суусунары ишпес, өйүн эртир тоттур чөмшөк херек. Ийгити дөрсөн хайбалас чөмшөк кезээ хөйү чивезе эки. Дүң өрөөл иштинге ышт-шөмшөң улдуруп болбас. Рациону база чөл ажылдаа чогуур. Хан бажымышкын улзаткан кижилер чаныс, дески сырткака улзас эки. Ол чорук башка болгаш бүгү организаме ханын дески чүтүргенине дузалыг.

Удурунун үстүндө бүгү чурумнарын салгыры-биле чергелештир шын оттуру база чугула. Эрген уйгун оттуп келеш, холдарны, буттарны, бүгү мага-ботту шимчедип, хөректиң болгаш оорганнарын шыгач эвтерини дыкчытырып хөдөлдөп, биргээр чугулааларга гимнастиканы кылдыр херек.

Удурунун чурумнарын шын салгыр чорук кижиниң дыкжыга болгаш калдыкшына дузалыг.

Тыва областың Санитар-чырыдышынын бажыны.

Найыралчы улустарга белектер

Индиянын аразында найырал болгаш кады ажылдакылга тайбынның эрге-ажыктарына бараан болур дээрине бұдургага илереткен.

Индияны кылза ажыл-агый министрини бөдүрүн хармы сөөңүңе меделдөөн бола: бис делегейин кылза ажыл-агый делегелерине силерин улзү чуртунарын киржигелиң беди-биле үнелеп турар бис. Совет Эвилели эң улзү салымшыкыны кылганы чугулажык. Кылза ажыл-агыйда Совет Эвилелиниң депшилегин чайынаандыр көргүзүп турар совет павильонун экспонаттары индия тарачынаарын сорук киришкенини үнеленип болуп турган. Силерин улзү чуртунары элөөн хөй адыралга, чижээ, атомум энергияны ажылгаар талзы-биле чедирешкинерин болган.

Совет Эвилелине кылза ажыл-агыйнын хөмжүлдөөнүн эртемни калбаа-биле ажылдаарынын дуржулгазын бис үлөргөлдөп алырына чүткүлдүг бис. Индиянын кылза ажыл-агыйны бо кайгычыктыг совет белек дээрге биске дууламчынын баштайгы үлөргөчизэ авес-ле болгай. Индия чазакка белек кылдыр берген совет кылза ажыл-агый техниказын

тымышкынын журунда куба улзү-ка таварышкан улзү когаралды барымдалааш, совет делегелерге көргүзүп кылдыр турган медицинаның дериг-херекселдериниң хөй кезиниң эгиле чокка Кубага бергенин В. Е. Меркулов дындапкан. Хосталга болгаш хамаарышпас чорук дээш демисежити Кубаның маалдыгы улзүрүн ханым-биле эң-сеткил каттыжышынын совет улзүстүн мурунунда ол илереткен.

Совет чазакка ийи-биле өөрүп четтиргенин Кубаның чазанын болгаш улзүстүн мурунунда Фильде Кастро илереткен. Бистер бо белектерин Совет Эвилелиниң чазанын болгаш улзүстүрүн бисти бөлүгү эң-найыралчы бөлүгү көрүп турарын илереткен кылдыр санаар бис деп ол чугулаан.

Вертолеттар Кубага кылза ажыл-агый калбаа-биле ажылдаарына болгаш аграр реформанын дүңгөн чорударына херек деп Фильде Кастро меделдөөн. Бистер вертолеттарны АКШ-тан садип алырын күзөө бис, ыңчалза-даа АКШ-тын чазда оларны биске садарын чорудуура. Ол чорук болза Кубага улзү Каттышкан Штаттарнын талзындан чаа кылдамдашканын деп Кастро меделдөөн.

Оң соонда Фильде Кастро, Нуниес Хименес, В. Е. Меркулов олар куба чазакка белек берген «МИ-4» дээр вертолетка олуруп алгаш, Гавананын кырында уруктанар.